

Bolna ljubezen.

Noveleta v pismih.

V maju. — — —

Ali je ta svet čuden, dragi prijatelj, — kaj pravim čuden — hudoben, prav zelo hudoben! Z najsladkejšim smehljajem nam vlica strup v srce, z rožami nam podaja gade, skrite v njih, in ko dela ponižne poklone, isče z ostrim očesom, kje bi bila naša najnevarnejša stran, da bi potisnil v njo bodalo — prav do ročaja.

Vse se je zarotilo, vse, vse! Danes sem bil na univerzi, poln radosti. Sedaj poslušam anatomijo — ker mi dé tako dobro, šteti žilo za žilico, kost za kostjo, na katere se opira našega življenja moč. Kar me dobijo ti volcje, ti moji tovariši v roke! Stikajo glave, se miloščno smejejo in nekako tako svarilno zevajo po mojem obrazu — o — oj! —

«Ti, Radoslav», je govoril eden, «ali se ne čutiš slabotnega? Tako si bled!» —

«Tako rumeno bled, tako čudno modrobledoben!» je šlo desetero glasov; kakor gosi,

če vržeš médnje pest turšcice. In ti ljudje, kakove modrosti, hočejo vse vedeti! Grom! pobegnil sem proč. To so hinavci, to je vse le šala, da me dražijo. Prav klavrno sem torej stopal proti domu.

«Gospod Radoslav! Vi ste bolni!» Povzdignil sem obraz. Bil je profesor B., s katerim sem znan.

«Preveč delate, preveč! Zdravo in zdravo!» Odšel je muzaje, jaz pa sem skoraj škripal s zobmi (saj veš, kako sem trdne postave!). Ali še ni bilo vse. Pridem domov v svoje četrto nadstropje, komaj odprem vrata, že mi je na tilniku stará brezzobna gospodinja.

«Za božjo voljo, gospod Radoslav! Ali ste že govorili s kakovim doktorjem?»

Prijatelj, tu mi je vzkipela kri, po slovensko sem se rotil in klel. Dobra starka je pobegnila, če tudi ni umela groma, kateri je bobnel iz mojih ust.

Bogu se usmili!

In res je. Stanovanje mi prihaja skoraj previsoko: malo se usopem, kadar pridem do vrhnje stopnice. In časih čutim, kako da mi gre od srca čez prsi prav tenka bolečina. Ali kaj, pomisli si pa tudi, osem stopnic! Kdo jim da pravico zavoljo tega me vedno dregati in bosti? Toliko se ve povedati o bolezni, o smrti, če sem le jaz pričujoč. Ti hudobneži!

Dragi prijatelj! Povedati ti moram, da bi grozno nerad umrl v tem dalnjem pustem mestu,

kjer me nihče ne pozna, malokdo ve, da živim.
Kdo bi se spomnil mene, kdo bi mi jokal solzo
na gomilo? —

Kako vse drugače je pri vas doma! Pač še nisi pozabil, kje sva se pogodila, odpočiti enkrat od težavnega življenja? — Ondi v kotu med kapelico in razdrtim zidom, kjer raste grm divjih rož, kateri se vsako pomlad obeli s cvetjem. (Poglej, če ni morda slabi leseni križ na materialnem grobu že segnil. Zima je bila, in pod snegom les trohni. Postavi novega!) Tam bi bilo skoraj prijetno ležati sredi domače svoje vasi, pod zelenim holmom, kjer mi stoji očetova hiša (ali so ji že napravili novo streho, kakor si mi pisal, da jo hočejo?) pod modrim nebom, kamor zahajajo v nedeljo popoldne pobožne vaščanke. In obstajale bi pred mojo gomilo in dejale: Tu je pokopan K..., kateri se je na Dunaju za dohtarja učil. Bil je dober človek, čeravno ni hotel postati gospod. Hodil je še celo vsak praznik k maši! —

Res je, prijatelj! Vsako nedeljo, ko je še mati živila, nisem mogel drugače, moral sem vzeti s seboj debeli molek ter moliti po teh črnih jagodah očenaš za očenašem. Ali kaj se če, ona je umrla ter šla za očetom. Jaz pa sem sedaj tu ubog «academicus» ter si služim v potu svojega obraza suhega kruha.

Kako živite doma? Koliko ste žita posejali pomladi? Ali so pri nas zdravi? Brat se je

menda oženil, in sestra je menda tudi stopila v zakon. Le mene se nihče ne zave! Naj bode!

Ali vendar ne bi rad umrl. Tu je pomlad. Zunaj sije sonce in na sosedovem dimniku, meni ravno nasproti, čvrčita dve lastovki ter delata pridno novo gnezdece. Bog naj blagoslovi male živalce s plodnostjo in srečo!

Radoslav.

Naj ti ob enem povem, da sem dobil nekaj ur pri kupcu Z. Na borzi ima menda mnogo veljave. Kaj mu pomaga, več ima skrbi nego jaz.

* * *

V juniju. — — —

Pač te vidim, dobra duša, kako da se ti nabira v gube visoko čelo in kako da se z usmiljenjem smehljaš na mene nespametnega fantasta.

Ali ne pomaga ti zdihovanje, zastonj se srdiš. Pa poslušaj, kako je bilo.

Lep večer je bil, niti sapica ni vela, in ko sem se ozrl čez okno visoko pod streho, mi je migljalo tisočero lučic v nižini nasproti. Nekakov tenak mrak je bil legel na poslopja, iz tovarniških dimnikov se je kadilo in stroji so delali v polnem delovanju nemir. Po ulicah pa se je gnetlo veselih izprehajavcev. Kdo bi strpel tu gori? Pobegnil sem iz sobice in kmalu bil sredi mesta ter stopal v prijetnih sanjarijah po tlaku. Saj

me poznaš, da mi je tak izprehod najljubši na svetu, ko izpusti človek z radostjo svoje misli iz vsakdanjih okovov.

Tako sem dospel v bogate ulice. V prekrasnih prodajalnicah se je bliščalo zlato, svila in drago kamenje. Razpostavljen pa je bilo v okusni umetnosti nebrojno plamen, da se je videlo še vse lepše, kot pa je bilo: svet goljufa, če le more. Obstal sem pred prodajavcem podob. Zlati okviri, žareče barve, vse je bilo tu. Na strani, skoraj v temi, je visela mala podobica, mlada ženska.

Ali kaka je bila ta glavica? Prijatelj, ali si zrl kdaj, ko je dan umiral za gorami, na lesketajoče se vrhove? Nebo je bilo rumeno kot zlato, mali oblački so plavali semtertja in že se je prikazal med njimi mesečni bledi srp. Po zemlji pa sta korakala smrt in spanec, vse je légalno k miru, k počitku. Ali si stal kdaj in zrl tako iz višine v planjavo? Bilo je tiho in tebi se je zdelo, kakor da bi bilo človeštvo pomrlo, posedlo grobove in te samega pustilo tu na mrtvi zemlji. Kako burno je zrastla tedaj v srcu želja, čudna, sladka želja! Zaprl si oko, da bi ne videl nebeškega zlata, iz duše pa so ti kipeli ideali, se utelesili: bele, gorke roke so se ti pokladale krog vratu, na prsih pa se ti je skrivala od zarje rdeča glavica, igrал si se z njenimi dolgimi lasmi ter iskal globine njenih modrih oči. Ko pa si zopet povzdignil trepal-

nico — bila je črna, tiha noč. Ali v duši ostane spomin in tak spomin se mi je zbudil, ko sem stal tu pred malo podobo. Pogreznil sem se v to dvoje kristalnih oči, ta rdeča ustca in rožnata lica. Naenkrat se je oživel divni obrazek, obrvi in trepalnice so se gibale, solzno oko je zrlo vabilno in pod belim hermelinom so se dvigale prsi — pa bila je le podoba, le na belem papirju!

«Ema» je bilo spodaj tiskano. Ema!

Kri mi je kipela k srcu, pozabil sem na vse; skoraj bi bil padel na kolena, da je ustvaril večni duh kaj tako milobnega. Bilo je obličeje, pri katerem bi človek le molil, da ne bi prišla na nje slana grenkega življenja.

Ali bila je le podoba na belem papirju. Tu se bodeš jezil, ali pa se smejal. Zaljubljen! V podobo zaljubljen?! Ne vem, če živi; ne vem, če je kje na svetu — ali le-ta obraz se mi je vlil v srce. Prijatelj, smej se, grohotaj se, dobra duša! To je človek, to je človek!

Še nisem pri koncu. Ostal sem celo uro. Prišel je sluga.

«Sedaj se bode zaprlo, gospod!»

Odskočil sem, zaprlo se je in z žalostjo sem odšel. Mea culpa! mea culpa!

Radoslav.

Danes zjutraj, ko sem se zbudil, sem še tole pripisal. Po noči se mi je sanjalo, da sem ležal v grobu, nad sabo sem čul peti «miserere»

in na krsto padati prstene kepe. Prah si bil in v prah se povrneš!

To je dobro znamenje, če se o smrti sanja! Potem živimo šele prav dolgo, ne li? To je dobro!

* * *

V juliju. — — —

Kako da živim in kaj da dela Ema?

Ema? Kdaj že nisem bil ondi. Morda jo je kupec že tudi prodal in če ne, kaj mi pomaga. Saj imam original, original, gotovo! Tu bi moralо priti nekoliko strastnih, radostnih, kipečih vzklikov. Ali ne bode jih.

Okoval sem srce, kakor severni pol, v večni led in vendar sem se bal, da se ne raztaja.

Lep trenutek je bil.

Stopal sem navzdol po širocih, mramornih stopnicah. Saj veš, kako je človek radosten, če pride večer. Delo je dokončano in dan si zopet sam sebi.

S takovimi občutki sem korakal navzdol: občudoval slike po stenah in steklene lustre, od katerih se je razširjala mračna svetloba. V lopo pod mano je pridrdral voz, zašumela je svila in dve dami sta mi prišli nasproti. Bojazljivost mi je preletela ude (že od nekdaj sem se ogibal rad ženskih družeb!), stisnil sem se k zidu ter naredil neokreten poklon: «Poljubujem Vam roko, milostiva gospa!»

Debelo gospa se je uljudno smejala in šla mimo. Za njo pa je stopala — Ema. Kakor da bi jo bil vzel iz okvira: z malo glavico, dvema debelima kitama in pa te oči, te oči!

Obstal sem od začudenja, držal pokrivalo v roki in zrl za njima. Čul sem še, kako ji je pravila mati, da je to bratov učitelj. Pogledala je še enkrat nazaj, potem pa dejala francosko: «Kako je čudno bled ta človek!»

Hči mojega milijonarja je, katera se je ravno sedaj povrnila iz francoskega samostana.

Povedati ti moram tudi, da ni Ema, ampak Avrelija.

Zdaj vse veš. Zdaj veš, da, komur je sreče dar bila klofuta, da tak se upira brez uspeha izvleči življenje iz penečih valov.

Nimam doma, kamor bi se povrnil s smrtjo v srcu; nimam človeka na daljnji zemlji, kateri bi se menil za moje bolesti — in zdaj pridejo mi še milijoni navzkriž — v ljubezni! Smejal bi se — pa se ne morem. Dobri časi so zame prešli!

Bili so pač tedaj, ko sva letala brez prave zavesti okrog naših hiš ter zvečer sedala na klop pred našo vežo in čakala, da se je iz zeleni pšenice na rebri oglasila prepelica ter pričela: pet pedi! pet pedi!

Ali se kdaj spominjate mene?

Radoslav.

Lastovke na nasprotnem dimniku imajo veselje. Gnezdo je polno mladičev in stara se trudita v enomer, da jim prinašata piče.

* * *

V oktobru. — — —

Torej ostaneš zopet čez zimo doma, v naročju Slovenskega. Škoda! Koliko naklepoval sem si bil sezidal, koliko krasnih idej sem imel — zdaj, brez tebe, se je vse raztopilo. A vendar ti ne štejem v zlo. Dobro vem, koliko prijetnejša je očetova uborna koča, domače revno ognjišče, kakor pa to pusto širokostno mesto.

Knjige, za katere me prosiš, ti kmalu pošljem. Jesen je tu, zima že pred vrati. Moje lastovke so odletele ter prazno pustile gnezdece. Narava lega k spanju. Nikar pa ne misli, da, kakor je mati zemlja trudna ter vidi žalostno odpadati svoj kras, da tudi jaz točim solze. Oj nikar! moje telo je v pomladni moči in zdravja.

Ljubezen do dela se mi je polastila duha, kateri kot sivi sokol dviga krepke svoje peruti.

Utopil sem se v nekdanjost ter sledim po stezah preteklosti za dobrim in pravim. «Vse jezike sveta» bi rad govoril, da bi mi tekel studenec večne olike. Gotovo bi se smejal, če bi me videl vestno in boječe slikati stare arabske črke ter prebirati kakih desetero slovnic.

Vse, vse, prav vse moram znati!

In mudi se, zakaj naše življenje trpi sedemdeset do osemdeset let — in če je bilo prijetno, pravi psalmist, tedaj je bilo polno dela in znoja.

Polno dela in znoja!

Pa še huje se bodeš smejal — ali skoraj se ti ne upam povedati. Jaz, neotesani Gorenjec, neokreten in težaven, sem bil zašel (mi li verjamеš?) malo med poete!

Potolaži se — ostalo je le pri nedolžni poskušnji in ni imelo žalostnega nasledka.

Milijonar Z. je praznoval pri polnih zabojih rojstni dan in na voljo svojemu učencu, njegovemu sinu, sem poklical nebeško muzo, da je poslavila ta veličastni trenutek. Kakor rečeno, ostalo je brez tožnih nasledkov — samo da sem se nekoliko bolj prikupil bogatašu.

Kmalu zopet.

Radoslav.

* * *

V novembru. — — —

Danes so Vsi svetniki.

Bil sem na sv. Marka pokopališču. Čudno vreme imamo letos. Jesen že skoraj umira in vendar ne kaže narava zimske slabosti. Povsod je še življenje. Listje je komaj odpadlo. Tu pred pokopališčnimi vrati se prodajajo vsakovrstne cvetlice. Videl sem tudi vijolice, prekrasne hčerke mehke pomlad. In vendar že gleda izza gorá krog in krog siva glava morilne zime!

Dasi tudi se vse gnete ljudi, je vendor tihota. Vsakdo se umiri, ko dospe do njive mrtvaških glav. Predrl sem se skozi vrata in po širokih potih korakal semtertjà. Kako so se danes okrasili ti grobovi, cele kupe vencev je nastlanih po gomilah in le malokateri grob je zapančen.

«Nikdar ga ne pozabimo!» to je vsekano v stotero kamnov — in vendor hitijo znanci in prijatejji lahkodušno mimo.

«Nikdar ga ne pozabimo!»

Kaj so taki grobovi? Kaj so taki grobovi?

Prijatelj! Grenko se mi je v duši zbudila tuga: ali niso te gomile enake rodovom človeškim? Pod venci, pod cvetjem je prah in pepel, kosti in črvad. To so narodi, v jedru so gnili, v mozgu izsesani; a vendor se šopirijo, vendor se venčajo ter pravijo: tu smo, srečni, olikani, zdravi. Pa poglej natančneje, — tudi pod venci najdeš smrdljivo golazen, poglej natančneje — in zdela se ti bode vsa ta zemlja le ovenčan grob, ki se suče v večnih prostorih!

Tako sem mislil. Prišel sem naposled v kraj, kamor je zahajalo malo ljudstva — in tudi tu je ležal skoraj na vsaki gomili venec, če tudi uboren. Ne! Sredi je sameval spominek brez cvetja, s travo obrasten. Dež in sneg sta izplaknila napis. Pristopil sem bliže, se sklonil in skušal razbrati stare črke.

Kopitar?!

Padel sem na zemljo, objel stari spomin,
ga poljubil in solze so se mi vlile iz oči.
Edina zapuščena gomila!

Kdo spominja se nekdanjih
V revni zemljji pokopanih?
Tiho borni vnuček koraka
Čez grob bornega očaka.

V srcu pa so mi puhtele gorke želje, da
bi usoda ne zavrgla malega naroda — slabot-
nega ali blagega. Vstal sem.

Proti jugu pa je plamtel za gorami večerna
zarja in dejal sem v radosti: «Ondi v zlatu je
slovenska domovina!»

Polagoma se je izgubljala množica z grobov.
Tudi jaz sem se odmenil proti domu. Že sem
prekoračil vrata, kar pridrdra prednje bogat
voz. Vlekla sta ga tolsta belca, srdito mahala z
dolgimi repi, bila ob tla ter dajala kočijažu dosti
opraviti. Skozi steklo sem spoznal zadovoljno
obliče svojega gospodarja. Ročno sem pristopil
ter odprl mala vozna vrata. Smejaje mi je podal
dobri gospod svojo roko.

«Aha, naš poet! Dober dan, gospod Rado-
slav!» Potem pa je pomagal ženi in hčeri
na dan.

«Vi hočete tudi ogledati grobove», je dejala
gospa, «kako lepo! Lahko nas spremite!»

Prijela se je pazduhe svojega moža in
meni nesrečnemu ni ostalo drugačega, kot se

bližati drobni Avreliji. Kakov da sem bil, bodeš vprašal. Sam ne vem. Mraz mi je preletel ude, ko sem se ozrl boječe na svojo spremljevavko, katera je lahno položila malo ročico krog mojega komolca. Dozdevalo se mi je, kakor da bi ji igral smeh krog rdečih ustnic in to gotovo zavoljo moje boječnosti. Ali hotel sem ji pokazati, da ne nosim brez uspeha dolzih, prav filozofičnih las! Že, že sem mislil na prav učen ogovor, premetaval sem Cicerona, Platona, Sofokleja, če bi se dobila kje blagonsna drobtina, da bi jo vrgel na plodno zemljo. — Tu je pričela gospodična sama tako priprosto govoriti o cvetličnih gomilah ter se srebrno vmes smejal.

Bolj hladna sapa je vela čez grobove ter ji ordečila ličece in nosek. Kako je bila ta stvarca krasna! Ko bi trenil, sem se zibal sredi lahotnega pogovora.

Šli smo mimo čete molivcev. Sredi nje je stala suhotna oseba ter kričala glasno očenaš za očenašem, zvijala dolgi obraz in zrla na vse strani, kje da bi prišla kaka pobožna duša, katera bi hotela položiti mal dar na oltar molitve. V rokah pa je držala knjigo in če tudi v sredi očenaša, je prestala ter zapisala vanjo ime, za katero ji je kdo plačal molitev.

«Kako negnusno!» je dejala Avrelija.

«To je človeštvo!» sem odgovoril, «vse dene pod kladivo, vse prodaja za denar!»

Obiskali smo rodovinsko pokopališče, in ko smo se vračali, smo šli mimo Kopitarjeve zapuščene gomile.

Obstal sem pri nji.

«Podoba moje domovine!» sem dejal tožno.

«Ali ne, gospica, grešil sem, moja domovina ni podobna takemu grobu, kateri ima v svoji sredi gnilobo! Ne! ne!» —

Hotela je vedeti, kje je ta moja domovina.

In žarovitim ognjem sem ji pravil o slovenskih zemljah, o njih pisanih livadah, o njih ubornih kočah in o njih rjavih gorah. Pravil sem ji z veseljem o svoji revni rojstni vasi, katera je krog in krog obdana s cvetočimi, puhtecimi gozdi veličastnih kostanjev.

Vnelo se ji je v malem srcu, zreti vso to krasoto in z mano je hitela tja za ognjene gore, kjer je jemal dan od noči slovó ter jo poljubil še edenkrat, da je boginja kot sramežljiva devica zardela in da so zardele tudi gore, ki so videle to burno ljubezen.

«Vi pač ljubite svojo domovino?» je vprašala.

«Zakaj bi je ne ljubil», sem rekel goreče, «malo mi je sicer dala do sedaj, in ne vem, če mi v prihodnje da toliko prsti, da bi se v nji odpočil za večnost. Ali v njeni sredi me je obvezal v prvo duh človeštva, v njenem trpečem rodu se mi je vnela želja po delu, v njenih grobovih želja po ljubezni, v grobovih, kateri

mi krijejo edino srce, ki me je kdaj rado imelo: kipeče materino srce!»

«Kako ste srečni, da jo smete ljubiti! Ali nam slabemu spolu ne dopušča se to, nam se odrekava vse. Kuhinja naj je naša domovina in šivanka naša filozofija!»

Tu se mi je odkrila temota! Ta mala osebica, zavita vestno v hermelin, z modro tenčico čez obraz — je bila emancipirana učenka kakove Sand. Saj je prišla iz francoskega odgojišča. Ali pri meni, prijatelj, saj veš, kako da mislim o ti reči, pri meni je prišla ubožica na pesek.

«Prav imate», sem odgovoril zamolklo, «prav imate, prečastita gospica, devetnajsto stoletje dela krivico ženskemu spolu, če mu ne privoli ljubezni domovinske; prav imate, prav imate! Domovinska ljubezen — brez nje se mora zgruditi svet v nič, v večno temo, iz katere se je ustvaril. Moje prepričanje je, da mora že materina rahla roka vsaditi to nežno seme v mlado srce, ga oblivati in vzrejati. Ali to se ne godi; zatorej imamo toliko nesrečnih duš, katere begajo po svetu, brez miru okrog, ker nimajo materinega ognjišča, na katero bi položile trudno, bolno glavo!»

«Res je, naše je prvo seme domovinske ljubezni, a zakaj tudi ne prvo modroslovja, učenosti in ved?»

«Ne tako urno, prosim, ne tako urno! Dodač je skrbela materina odgoja za prva zrna

vere in hravnosti in to je trpelo cela stoletja, odslej pa naj pride k njim tudi ljubezen domovinska in tudi to naj trpi stoletja!»

Kako je žalostno pobesila glavico, potresla kostanjeve lase in vprašala skoraj malo srdito: «Stoletja? In kje je potem napredek?»

Ali tu smo bili pri izhodu. Voz je čakal. Vabili so me, da bi šel danes že njimi v kako suhotno družbo. Odrekel sem z izmišljenim izgovorom. Pomagal sem stari gospé v voz in — gorenjska duša! kakor duh galantnosti je zavejal čez me — sklonil sem se ter ji poljubil roko. Tudi Avrelijo sem privzdignil v voz. Kako je bilo lahotno to telesce, kako lahotno! Poslovila sva se z gospodom, potem pa so se odpeljali.

Zrl sem za vozom, dokler mi ni izginil izpred oči. Odšel sem na polje in legel ondi na mrzla tla. Od daleč se je čula godba, menda iz kake gostilne. Glava me je bolela. Kaj mi je bilo, prijatelj? Skoraj z grozo sem se spomnil, da mi je na polju večne smrti ljubezen v srcu razcvetela, razkipela. Oh, to bode bolna ljubezen, bolna ljubezen!

Moral jo bodem izruvati, kakor strupeno belladono iz vrtne gredice; zakaj dobrega sadu ne more imeti! Imej milost in kmalu mi piši!

Radoslav.

* * *

V decembru. — — —

Sneg je pobelil strehe in ostra burja brije od severja. Po zemlji pa je hodilo božje dete ter obiskavalo nas trpine. V hiši bogataševi je bilo ter sejalo v srca dobrosrčnost in milobo, stopilo tudi v umazano izbo bolnega delavca, mu razgladilo skrbeče proge na potnem čelu, vlilo mu v srce tolažbe in miru. Ali to je bilo ponoči, mi ga nismo videli; samo zjutraj, ko smo se prebudili ob bučanju zvonov — nam je bila duša pokrepčana in dejali smo radostni: mali Jezus je bil pri nas! — Mir ljudem na zemlji!

Božič je. Tudi v moji visoki izbi je napočil ter mi prinesel ljub dar.

Ko sem se prebudit, je prišlo tvoje pismo in pa mala knjižica. «Pesmi, zložil Boris Mirán». V zlatu vezane. Hvala ti, draga duša! Še isti trenutek sem se vtopil v nje. Na zemlji pa je bil Božič in veselo so peli zvonovi. Kako da mi je bilo?

Spominjaj se naših gora! Kolikokrat sva lazila v sladkem miru po teh gozdovih, motila tu prebivajoče pevke, da so se boječe ozirale po predrznih tujcih. Ali tu v najtemnejši senci je šumljal izpod skale vir, med zeleno travo hitel navzdol ter vabil žejen k sebi. (Veš tudi, kako sva po gorjansko padla na zemljo ter pila kot ljuba živina prijetno hladilo.)

Tako mi je bilo; žejen sem bil. Blodil sem že dalj časa po gozdu slovenske modrice ter

iskal brez uspeha krepčajočega vira. Tu pa mi je pritekel v pogorski čvrstosti!

Pripoveduje pa se, da v pogorjih lazijo kače ter iščejo studencev, v katerih si kopljejo vitka luskinjasta telesa, odlagajo strup v njih valčke, kateri ostane kot zelenoleskeči madež na čisti vodi. Truden popotnik pa pije bolezen in smrt.

«Kaj mi mar je domovina,
Kaj mi slava mar in čast?
Ti si moja — domovina
Ti si moja sladka last!» —

Dekle, ti si moja domovina!

Prijatelj! prijatelj! Ali ni to zeleni madež, gadji strup, kateri plava na čvrsti vršini?

Saj vem, da delam krivico domoljubnemu geniju Borisa Mirana! Ali za danes mi je vzela ta pesemca božično veselje, radost.

Naj bi pesniki, ta srčna kri naroda, ti blagoslovjeni njegovi proroki, pazili, da se jim ne osenči domovinska ljubezen!

Nimam pevske žile, ali ko bi jo imel, posvetil bi jo domovini: naj je v revščini, naj je v zasleplosti, v temoti, ljubil bi jo vestno ter nje slavo, če tudi prihodnjo, razglašal od gorkega juga do sivega Triglava!

Pesniki morajo biti svetli kot dijamant, če ne, se narod pohujša, in sejali bi zmajeve zobé, ki poženó kmalu v srdita stebla.

Radoslav.

Splošno živim zadovoljno. Pri Z. sem se udomačil. Bil sem že tudi na večernih veselicah ondi. Ali zgodila se mi je nezgoda! Menim, da sem v dobrem mnenu hišne gospe precej nizko padel, ko se je oni dan skazalo, da ne znam plesati. A ni škoda?

S svojim učencem imam težave. Kadar je gospodinja kje v mestu, pride k uri tudi — Avrelija! Bratu pa je ta tako že malo po godu — si lahko misliš, koliko da se tedaj naučimo. Milo zrem po latinski slovničici ali po geografiji — ali toliko imata povedati, toliko povprašati. Človek nima trdega srca in — ura mine!

* * *

V prosincu. — — —

Mraz je vendar nastal, strehe so pobeljene in pod nogami ti škriplje. Sedaj se zopet častita peč in ogenj. Le žalibog, da ju toliko ljudi nima!

Ali če je zunaj zima, ima pa tak bogatin pomlad v svoji palači, mislil sem, ko sem stopal po tebi že znanih stopnicah navzdol. Na levi in na desni so stale posode s cvetjem, in prijeten duh se je širil iz njih. Denar je mogočen faktor, sila mogočen!

Čez lopo je pihala sapa ter menda ugasnila luč pri stropu. Mračno je bilo v nji. V vznožju stopnic se je stiskala k steni zahaljena ženska, bela tenčica ji je pokrivala lice. Hotel sem mimo.

«Gospod Radoslav!» je dejal tresoč glas.

Dasiravno je govorila zamolklo, sem poznal ta glas in začuden postal.

«Kaj je Vaša želja, gospica Avrelija?»

Ali ni mi odgovorila, le hitela je pred mano iz veže na prostorno dvorišče. Bilo je štirioglato in v njegovi sredi je bil vodomet, katerega curek pa ni tekel. Voda v kotlu je bila zamrznila, da se je videla kakor srebro. Tu sem je hitela ter sedla na nizki zid, ki je obdajal dvoriščno jezerce.

Luna je sijala, ali le na visoko streho so padali njeni žarki, da so se sneženi kristali čarobno blesketali. Nikjer ni bilo videti človeka.

Strmeč sem stal pred molčečim dekletom, ki je boječe skrivalo nekaj v svojem naročju. Zdelo se mi je, da se ji je treslo telo, ko je pričela govoriti.

«Gospod Radoslav, pravili ste mi o svoji domovini, o njenih hladnih gorah in cvetočih kostanjih.»

Zastala ji je beseda, potem pa je zdihnila: «Hotela sem Vam nekaj povedati, leži mi na srcu, v duši!»

Zapazil sem prav dobro, kako se je stresla in zdelo se mi je, da ji je gorel pod tenčico obraz.

«In kaj je to bilo, gospica?»

«Kaj da je to bilo; kaj da je to bilo?»

Povzdignila je k meni veliko oko ter nadaljevala: «Da bi hotela bivati pod temi deh-

tečimi kostanji, spati v njih senci, da bi sapa stlala náme bele cvetove. To si želim in prašala bi Vas, ali bi ne hoteli z mano?» ...

«Ali bi ne hoteli z mano?» je pridejala tako tiho, da sem komaj razumel te besede.

Razprostrla je obleko in pred očmi se mi je zalesketalo. Imela je polno naročje dragocenega nakita, kateri se je čudno sivo lesketal.

Strah me je bilo tega bleska! Avrelija pa je počasi dejala črne rokavičice z belih rok ter pričela ž njimi s slastjo mešati po bogatem zakladu. Povzdignila je obraz k meni, skozi belo tenčico sem ji zrl globoko v dušo.

Bral sem v nji vso svojo nesrečno bodočnost, svoje prokletstvo; bral sem v nji svojo revščino, bral sem v nji malo besedi, o katerih se je sukalo moje življenje, kakor se suče zemlja krog svoje osi.

Malo besedi, malo besedi! — ali moja zgodovina!

«Prva me je rada imela, oj Bog ve, tako rada, kakor svojo srčno kri, s katero mi je dala življenje — ali morala je prezgodaj umreti; druga pa bi me bila tudi ljubila — ali ta me ni smela! Ta me ne sme!»

«Le-tá me ne sme!» v gorečih črkah so se pogreznile te besede v trpečo mi dušo, videl sem jih na visokem azuru, med zvezde vpletene, ko sem pomoči iskaje obrnil obraz proti njemu; zrl sem jih v najtemnejšem kotu dvo-

rišča plapolati v ognju, kakor Belzacar svoj
«mene, tekel, fares.»

Le-tá me ne sme!

Dckle pa je še zmeraj upiralo svoje oko
name. Ali nisem odgovoril, molčal sem. Kaj
sem ji tudi hotel povedati?

Trepetaje je vrgla tenko belino čez lasé,
da sem videl popolnoma žareči obraz.

«Vi nečete, Vi nečete?»

In okoli rdečih ustic se ji je ovil mehak
smehljaj, pa pri priči je izginil. Oko pa se ji
je napolnilo s srdom.

«Vi nečete? Tudi dobro!»

Urno je vstala, jemala iz naročja nakit za na-
kitom ter ga burno metala na led. Kako so se
koralde razletevale in kakor male iskre švigale po
svetli vršni! In ni jenjala poprej, da je izpraznila
svoj zaklad ter ga razbila. Kaj sem hotel početi?
Bila bi me tudi ljubila ali le-tá me ni smela!

Ali kmalu so jo zapustile moči; zgrudila
se je na prejšnji sedež, stiskala male svoje pesti,
se zvijala, kakor da bi iskala, nad čim bi izlila
svojo jezo, dokler ni pričela, kakor navada,
ihteti. Hotelo se ji je srce v solzah raztopiti.

Ko se je umirila, sem jo prijel za belo
roko ter jo peljal proti poslopju.

«To je bolna ljubezen, Avrelija, prav zelo
bolna ljubezen!» sem dejal ...

«In njeno zdravilo — očetovo ljubezni polno
ognjišče!» Ni se branila, še je ihtela in nič mi

ni dejala. Brez besede sva se ločila v vznožju stopnic.

«Njeno edino zdravilo očetova hiša!»

Pobesila se ji je bleda glavica na kipeče prsi, počasi je stopala kvišku med zelenimi oleandri ter si brisala z belim batistom zajokane oči. Ko mi je izginila izpred pogleda, sem zapustil tudi jaz bogato palačo ter odšel v svojo revščino, v svoje četrto nadstropje.

Nebo je bilo jasno, ali neusmiljen mraz je vejal čez ulice!

Radoslav.

* * *

V svečanu. — — —

Pomlad bode prišla, prijatelj, pomlad s svojim cvetočim licem — a jaz ne bodem vesel. Kako tudi po tako bolni ljubezni, katera se je bila tudi mojega srca polastila. Res je, zidal sem že zračne gradove, zibal sem se vsak večer v zlatih sanjah, predno mi je legel spanec na trudne obrvi. Vse sem se bil premislil, kako da jo hočem odgojiti, voditi, kako da bodeva živila z eno dušo. Ali zdaj sem izruval vsa ta zelišča iz srca, ki je tako prazno, tako pusto. In še ni oblačka na daljnem nebu, da bi mi naznanjal plodnega dežja.

Zopet sem pri svojih knjigah, pri arabskih črkah in slovnicah! — — —

Tu sredi pisanja me je prerušil čuden poset. Z ropotanjem in hruščem je odprl nekdo vrata moje sobe in že med njimi kričal:

«Vaš sluga, gospod Radoslav!»

Strmeč sem odprl oči. Bila mi je čisto neznana vojaška oseba. Bela lica, črne obrvi in brkice pod nosom so mu dajale lep pogled.

«Vi me ne poznate», je dejal smejaje ter odpasal sabljo in jo vrgel na posteljo, «pa saj kako tudi? Nekolikrat sem Vas videl pri Z-jevih zvečer in, če se ne motim, so me predstavili Vam tudi, a pozabili ste! Lahko umem, lahko!»

(Povedati ti moram, pa saj bodeš že sam slutil, da sem odpovedal ure pri Z.)

«Pogledite», je nadaljeval ter si lahno pravil stol, «jaz sem ta i ta, nekako sorodnik Z-jevih, nekoliko vojak in zdaj tudi — ali poprej moram Vas pripraviti, najpoprej, kakor bi se reklo vojaško, pridem s topovi, da Vas omamim, potem šele z bodali!»

«Ne delajte si toliko skrbi», sem govoril, «rad Vam ustrežem, ako je v mojih močeh!»

«Vaš pokorni sluga, kaka radost! Pa pogledite mojo nemarnost! Prosim, zapalite si eno!»

«S tugo Vam izpovedam, gospod lajtnant, da ne pušim.»

«Ne pušite? Moj mili Bog, ali dandanes še žive takovi mladi ljudje? Pa brez zamere, gospod Radoslav, saj vidite, da sem vojak in takemu morate Vi civilisti že kaj odpustiti. Smo nekoliko nagli, nekoliko osorni (in tu si je pogladil s slastjo lepo počesane lasé, kakor bi

hotel reči, drugi morda, ali jaz ne), ali v srcu — prav pošteni, dobri ljudje!»

«Res je, res! Radostno Vam pritrdim!»

«Zatorej mi bode tudi dovoljeno malo zakuriti, ne li?»

In zapalil si je ter izpuščal goste oblake dima iz ust in skozi nosnice.

«Tako, sedaj sem še le pripravljen. Na delo torej!»

«Čisto Vaš sluga!»

«Hvala, hvala!» in ozrl se je po sobi, «pričnimo torej! Pa vendor, gospod Radoslav, prav iz srca rekoč, je pa vendor tale vaš učenjaški stan preklicano žalostno tužen! Kakor bi vrgli človeka tja v gališke garnizije!»

«Vsak stan ima svoje težave!»

«Prav, prav, še celo vojaški! Ali sedaj bodem pričel. Priporočeni ste mi od gospoda Z.»

Naredil sem poklon.

«Dobro priporočeni! Pogledite, jaz bi potreboval nekaj tacega, kar Vi meščanske krvi imenujete verze. Da, res, verzov bi potreboval in tu ste, kakor se mi je pravilo —»

«Tu sem jaz dober kovač, ali ne, gospod častnik?» sem govoril grenko.

«Moj Bog», je dejal hladnokrvno, «kdo hoče pa tudi vse znati?! Naše življenje je tako kratko, mladost hitro preteče. Vsak svoje: jaz sučem orožje (in pogladil si je brke), Vi pa sučete, ali

pardon! Vi delate verze! Ali pomagajmo si eden drugemu!»

«Moja pomoč Vam je gotova» — —

«Kako veselje! Torej je ta reč dognana! Dobro!»

In vstal je, si opasal orožje in že mi je hotel roko podati ter oditi, ko sem ga opomnil, da bi rad vedel, za kakovo priliko da potrebuje verzov, da bi se ravnal potem.

«Sveta Marija!» je vzklknil strmeč, «kako sem pa danes pozabljiv!» Zopet je odpasal znamenje svoje veljave in na novo «zakuril».

«Kako da bi pričel? Pa saj sva med sabo, možaka kali, ne? Vidite torej! Prijela se me je želja, svojo sabljo združiti z deviškim vencem. Ni dobro človeku samemu biti, tudi vojaku ne!»

«Imel sem tovarša, gospod Radoslav», je pričel, «oj nebesa, koliko šampanjca sva posrkala, kako so pokali zamaški! Ali nazadnje si je pa le čez dolgo časa — ta revež! — razbil čepinjo. In vidite, takov človek se mi smili!»

Potihnil je ter izpuščal okrogle, valčkaste dimčke v zrak, potem pa je prišel lahkdoušno k morali: «Ni torej dobro človeku samemu biti!»

«Pa kaj bi dolgo časa okoli brodil», je rekel na kratko, «zaročiti se menim z gospodično Avrelijo. Poprej se je branila, ali zdaj se je trdnjava počasi podala. He! he!»

Kri mi je silila k srcu.

«Zelo sem radosten, da Vam morem srečo voščiti», sem izpregovoril zamolklo.

«Hvala, lepa hvala! Torej sva pri kraju!»

«Gotovo!»

«Tedaj čav! čav!»

Odpravil se je rožljaje. Tiho sem pristopil k oknu ter hladil vroče lice ob mrzlo steklo. Kaj sem pisal? Da, poruval sem to zelišče iz srca, čutim, da sem pisal laž — ostala je še redilna korenina, in sedaj je pognala zopet svoje mladike. Moja dušica! In takemu človeku bo prišla v roke, takemu človeku, kateri plava kot pena na površini življenja!

Kakor listje letimo iz naročja večne stvarnice in piš usode nas raznese po širni zemlji; tu pa obvisimo ali med bodečim trnjem ali v mehkem mahu, ali pa pademo na trdi kamen.

Jaz sem padel na kamen! Radoslav.

* * *

V sušcu. — — —

Lepi dnevi so pri nas. Narava se oživlja pod sončnimi žarki in tudi moja visoka sobica je dobila pomladansko obleko. Obdan sem s cvetočimi rožami, in če le malo zaveje sapa, se razširi njih duh po malem prostoru. Tedaj pa zatvorim okna, spustim čez nje bele gardine, da nastane prijeten mrak, kakor v senčnatem gozdu, kjer le tu in tam pade posamezen žarek

na zeleni mah. To je moja pomlad, pri vas imate lepšo, je li da?

Dragi prijatelj! V tem polumraku je tudi bilo, da me je obsejal duh poezije. Da, tudi jaz sem pil iz vira na Parnasu, tudi name je padlo oko Apolonovo. Doživel sem trenutek, o katerem poje naš Prešeren, tako sladak in tako poln bolečine!

Pozabil sem srd na usodo. Iz srca mi je vrelo stotero želj, stotero blagoslovov. Bodi srečna, srečna kakor solza mladega jutra v prašnem, cvetličnem kelihu! Bodi ji življenje večna zarja miru, neskaljeno kakor bistro oko pogorske srne! Naj jo obdajajo vonjave pomladne in naj ne pozna bodečega trnja!

Vse naj se tako zgodi, z radostjo pravim tisočkrat amen, če tudi jaz krvavim pod bo-dečim vencem. Vse, vse naj se dopolni, kar sem izlil tedaj v rime, tuje besede!

Kolikorkrat sem prebral to svoje delo, mi je hladilo rano, dajalo poguma.

Vse je dobro, dovršeno, gladko! Odložil sem pero. Gospod ženin naj pride.

Vstal sem — ali čez prsi mi je šla počasi od srca sem tenka bolečina, kri mi je zavrela v možganih, tema mi objela pogled in brez zavesti sem se zgrudil na stol, glava pa mi je padla čez beli papir, na kateri sem bil načrtal Avreliji in njeni zaroki namenjeno pesem.

Dolgo časa sem ostal brez zavesti. Ali piš je odprl slabo zatvorjeno okno, raznašal cvetja

duh po sobi ter me prebudil. Ob stropu je šumela pomladanska čebelica (kako je pač zašla tu sem?), jaz pa sem bil neizrečeno slaboten, s krvjo je bila oblita obleka in roke, s krvjo, srčno krvjo napojen tudi rokopis zaročne pesni.

S srčno krvjo!

Ali sedaj je dobro vse. Bolan sem bil, hudo bolan in morda sem še. Danes pa mi je morala gospodinja k postelji pristaviti mizico, da ti pišem, draga duša!

Pred nekoliko dnevi je prišel lajtnant. Bil je sila priljuden in ko sem ga poprosil, da si bode moral pač sam prepisati svoje verze, je sedel in pričel mirno pisati in — klepetati. Vse je hotel zvedeti; še več pa mi je povedal o «superbnih» glediščih, primadonah, konjih in psih. Zatisnil sem oko; da bi ga ne čul, zamislil sem se tja v vaše kraje, k domačim pragom, v mlada leta, ko sva še ribarila in po gozdih gnezda iskala. Menil je, da spim; odšel je kolikor mogoče tiho. Na mizi pa je pustil — dva cekina, rumena, okrogle in tako vabilno se lesketajoča. Kako se mi je užgal srd v duši! Pograbil sem preklicano plačilo in skozi okno, da se je steklo na kosce razletelo, sem vrgel to zlato na ulice.

Rumenjake — pa za srčno kri! za — — —

Ali ne morem več, predragi!

Oj bolan sem, slaboten, hudo bolan! Pač bi se rad k vam povrnil — ondi bi morda ozdravel.

Radoslav.

Prijatelj T. Radoslavu.

V aprilu. — — —

Kaj da ne pišeš več?

Ali pusti pisavo, čemu tudi? Pridi sam! Doma te bodo sprejeli z radostjo. Vse je poravnano, vse pozabljeno! Malo izbico pod streho so ti pripravili, osnažili, ne veš kako prijetno. V kotu stoji še mali oltarček, saj veš, pred katerim sva tolkokrat poklekala tedaj, ko si še hotel postati svoji materi v veselje gospod.

Pridi, pridi!

Ti naši hribi so izgubili svoje sive brade, gozdovi zelené, travniki cvetó. Premetavala bo deva ti svojo medicino, jaz pa svoj «corpus juris», kadar se naveličava svojih otročarij. Povem ti, ribe so se zopet zaredile v vaškem potoku, in oni dan — ali mi verjameš? — je letel čez njive za oglom naše hiše — zajec. Misli si, koliko da jih mora biti.

Vesela duša! Na to radost že sedaj čistim naš stari domači pihalnik. Da zajci ne delajo več škode po zelju!

Pridi!

Pri vas je že družina; brat je dobil malo rdečelico hčerko. Mnogo jo pestujem in prav dobro se razumeva. Če bi greh ne bil, rekel bi skoraj, da ima mene rajša, kot svojo mlado mater! Pa saj boš videl sam! Le pridi in kmalu pridi!

T.

Ta list je prišel neodpečačen nazaj v pogorsko goorenjsko vas.

Zunaj na napisu pa je bilo rdeče začrtano:
Retour! Mortuus est!

* * *

In tako je bilo. Necega jutra so dobili Radoslava mrtvega v postelji. Čez noč se mu je bila vlila kri ter ga zadušila. Prijatelj T. je hitel na Dunaj in našel novo gomilo. Naselil se je v sobici umrlega. Na mizi pri ležišču je ležala v zlato vezana knjiga. Pesni Byronove! Tik njih pa je bil odprt Henrik Heine in podčrtane so bile tele vrstice:

Es flüstern und sprechen die Blumen
Und schauen mitleidig mich an:
Sei unserer Schwester nicht böse,
Du trauriger, blasser Mann!

